

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja erityispalveluiden saatavuuden turvaaminen ovat tärkeitä tavoitteita. Kuitenkin esitysluonnos ei saavuta näitä tavoitteita, koska siitä on poistettu viittaukset YK:n vammaissopimukseen ja lisätty tiukkoja kriteerejä palveluihin pääsemiselle. Nämä muutokset vaikeuttaisivat lain yhdenvertaista soveltamista ja jättäisivät monet vammaiset ilman välttämättömiä palveluita.

Tukena-säätiö kannattaa Kehitysvammaisten Tukiliiton ehdotusta, että uusi laki astuu voimaan 1.1.2025 alkuperäisessä muodossaan STM:n ja THL:n ohjaamana ja yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa. Valtion ja hyvinvointialueiden taloustilannetta ei tule paikata säästämällä vammaispalveluista, koska se kohdistuu yhteiskunnan vähäosaisimpiin, mikä ei ole hyväksyttävää perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Uudessa vammaispalvelulaissa turvataan välttämättömät palvelut subjektiivisina oikeuksina. Soveltamisalasäännöksen tulee turvata nämä palvelut niitä tarvitseville sekä edistää vammaisten henkilöiden itsenäistä elämää, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta YK:n vammaissopimuksen mukaisesti.

Tavoitteena tulee myös olla vahvemmin nykyisen vammaispalvelujärjestelmän väliinputoajaryhmien, kuten autismi- ja neurokirjon ihmisten sekä lievästi kehitysvammaisten, yhdenvertaisen pääsyn varmistaminen palveluihin. Eduskunta edellytti, että erityisesti autismi- ja neurokirjon lasten palvelut varmistetaan, mitä esityksestä ei tule tarpeeksi selkeästi esille.

Esitysluonnoksen mukainen sääntely heikentäisi vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista ja vaarantaisi pääsyn välttämättömiin erityispalveluihin.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Tukena-säätiön katsoo, että esitysluonnos ei saavuta vammaispalvelulainsäädännön tavoitteita, jotka ovat ohjanneet uuden vammaislainsäädännön valmistelua useiden hallituskausien ajan. Tavoitteena on ollut varmistaa, että eri tavoin vammaiset henkilöt pääsevät yhdenvertaisesti maksuttomien vammaispalveluiden piiriin tarvittaessa. Esitysluonnoksen mukaiset muutokset voivat estää osaa nykyisistä palvelujen saajista saamasta näitä palveluja jatkossa, mikä on perusoikeuksien heikennyskiellon vastaista. Uusi tiukempi soveltamisalasäännös keskittyy liiaksi välttämättömiin perustarpeisiin eikä edistä tarpeellisella tavalla itsenäistä elämää ja osallisuutta.

Suomi on sitoutunut YK:n vammaissopimukseen, mutta esitysluonnoksessa on poistettu viittaukset tähän sopimukseen sekä vammaisuuden sosiaaliseen malliin ja keskeisiin periaatteisiin, kuten itsenäiseen elämään ja yhdenvertaisuuteen. Jo hyväksytty laki on paremmin linjassa YK:n vammaissopimuksen kanssa.

Uudistamisen yhtenä tarkoituksena on huomioida aiempaa paremmin nykyisen vammaispalvelujärjestelmän väliinpuotoajaryhmät. Luonnos ei huomioi riittävästi nykyisen järjestelmän väliinpuotoajaryhmiä, kuten autismi- ja neurokirjon ihmisiä. Tukena-säätiö pitää tärkeänä, että kaikki vammaiset henkilöt pääsevät yhdenvertaisesti palveluiden piiriin.

Esitysluonnoksen mukainen soveltamisalasäännös on vaikeaselkoinen ja asettaa monimutkaisia kriteerejä, mikä vaikeuttaisi lain yhdenmukaista soveltamista ja heikentäisi yhdenvertaisuutta. Esitysluonnoksen hyväksyminen lisäisi oikeudellista epävarmuutta, mikä johtaisi useampiin muutoksenhakuihin. Tämä kuormittaisi sekä yhteiskunnan resursseja että vammaisia henkilöitä ja heidän perheitään, jotka jo valmiiksi elävät haastavissa tilanteissa.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tukena-säätiö on samaa mieltä Kehitysvammaisten Tukiliiton lausunnon kanssa ja katsoo, että esitysluonnos asettaa yleislainsäädännön ensisijaisuuden tavalla, joka vaarantaa vammaisten henkilöiden oikeuden välttämättömiin erityispalveluihin. Esitysluonnoksessa mainitut kriteerit, jotka ohjaavat palveluiden järjestämistä yleislainsäädännön perusteella, eivät takaa palveluiden tosiasiallista saatavuutta.

Sosiaalihuoltolain palvelut eivät käytännössä toteuta vammaispalvelulain ja YK:n vammaissopimuksen edellyttämiä oikeuksia, kuten osallisuutta. Esitysluonnos mahdollistaisi vammaispalveluiden siirtämisen yleislainsäädännön piiriin, mikä romuttaisi subjektiiviset oikeudet vammaispalveluissa.

YK:n vammaissopimuksen yleiskommentti nro 5 korostaa, että vammaisille henkilöille tulee tarjota erityispalveluita, jotka mahdollistavat täysimääräisen osallisuuden. Esitysluonnos rajoittaa merkittävästi vammaisten henkilöiden pääsyä näiden palveluiden piiriin, mikä on vastoin YK:n vammaissopimuksen 19 artiklaa.

Esitysluonnoksen mukaiset muutokset voivat lisätä laitospaisia ratkaisuja ja elämänpiirin kaventumista vammaisille henkilöille, josta on jo pitkään pyritty eroon.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tukena-säätiö nostaa esille mm. Heta-liiton ja Tukiliiton näkemyksen, jonka mukaan tavanomaisen elämän käsitettä ei pidä ainakaan käyttää niin, että sillä rajataan vammaispalveluiden käyttöä. Säännöksen perustelut eivät ohjaa kaikilta osin sellaiseen lainsoveltamiseen, joka

perustuu perus- ja ihmisoikeuspohjaisiin tulkintoihin huomioiden asiakkaan yksilöllisen tilanteen sekä jokaisen oikeuden elää omannäköistä elämää ja tehdä omaa elämää koskevia valintoja.

Tukena-säätiö yhtyy seuraavaan Heta-liiton lausunnossa todettuun: ”Ehdotukseen sisältyy kaksi hieman samaa teemaa koskevaa rajausta. 2 § 1 mom. mukaan vammaispalveluja järjestetään niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. Toisaalta vammaispalveluja kuuluisi järjestää vain, jos vammaisen henkilön välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Nämä saattavat olla käytännön tilanteissa jännitteisessä suhteessa keskenään ja ratkaisu on vaikeaselkoinen.”

Erytisesti lasten kohdalla on vaikeaa määritellä, mikä on tavanomaista ikä- ja kehitysvaiheeseen liittyvää tarvetta ja mikä johtuu vammasta tai sairaudesta. Esitysluonnos ei huomioi esimerkiksi vaikeammin vammaisten vauvojen ja pienten lasten tarpeita, jotka poikkeavat merkittävästi vammattomien lasten tarpeista. Tämä voi lisätä vanhempien taakkaa kohtuuttomasti, syrjäyttää heitä työelämästä ja johtaa siihen, että lapset päätyvät raskaampien ja kalliimpien palveluiden piiriin, kun perheet eivät pysty huolehtimaan heistä kotona ilman riittävää tukea.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esitysluonnoksen ehdotus olla huomioimatta palveluiden maksullisuutta asiakkaan edun arvioinnissa on ongelmallinen. Vammaispalveluiden maksuttomuus on tärkeää, koska vammaiset eivät voi turvata toimeentuloaan samalla tavalla kuin muut. Tämä periaate on vakiintunut Suomen oikeusjärjestyksessä.

Maksullisuuden huomiotta jättäminen merkitsisi suurta muutosta ja voisi johtaa siihen, että vammaisten oikeudet eivät toteutuisi. Esitys on ristiriidassa YK:n vammaissopimuksen ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tukena-säätiö katsoo, että ehdotettu suojasäännös ei riitä korjaamaan ehdotetuista muutoksista aiheutuvia ongelmia eikä turvaa vammaisten henkilöiden oikeuksia. Uuden vammaispalvelulain soveltamisalasäännöksen tulee pysyä sellaisena, ettei se vaadi erillistä suojasäännöstä asiakasmaksujen osalta.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

-

Kukkaniemi Petteri
Tukena-säätiö sr